

ПИТАННЯ ПРО НІМЕЦЬКУ ПРОВИНУ У ФІЛОСОФІЇ КАРЛА ЯСПЕРСА

Головним дослідницьким аспектом статті є «проблема провини» – відповідальності Німеччини за утвердження нацизму і розв'язання Другої світової війни у філософських ідеях німецького філософа-екзистенціаліста Карла Ясперса. У статті аналізуються ідеї К. Ясперса про необхідність усвідомлення та визнання провини німецьким народом за свої злочини і подолання тоталітарної спадщини. К. Ясперс підкреслює, що німецький народ повинен нести відповідальність за злочини нацистського режиму в 1930-х – 1940-х рр. Він звертається до проблематики моралі і виділяє чотири види провини. Перший вид – кримінальна вина, яка лежить на тих, хто скоїв кримінальні злочини. Другий вид – політична вина. Третій вид – моральна вина. Останній, четвертий тип провини – вина метафізична, що пов'язана з почуттям відповідальності за кожну неправильну й несправедливу дію у світі. Для автора найбільше значення мають два останні типи провини. Отже, трагедія Другої світової війни та етнічні геноциди, вчинені нацистами, розглядаються як такі, що є результатом морально-етичних проблем і загальної духовної кризи німецького народу. Ключова роль відводиться автором метафізичному аспекту останньої. Стверджується, що саме духовні проблеми породили незворотні процеси в розвитку цілої нації. Спростовується першорядне значення феномена колективного мислення, натомість перевага надається персональному рівню. Відзначається, що головною умовою для духовного відродження нації є відмова від національних ілюзій, поява неупередженого погляду на власне минуле й сьогодення, а також розпізнавання власного «гріха», без чого неможливим є покаяння як нації загалом, так і окремої людини. Великого значення набуває аспект смирення, яке функціонує як «наша духовна сутність». Остання на індивідуальному рівні призводить до того, що людина стає на шлях прагнення до досконалості, який у кінцевому підсумку веде її до Бога. Підкреслюється, що визнання провини та каяття є життєвою необхідністю для німецького народу. Також у статті висвітлюється вплив ідей К. Ясперса на формування сучасної гуманітарної політики Федеративної Республіки Німеччини.

Ключові слова: вина, злочин, відповідальність, тоталітаризм, Німеччина, Карл Ясперс.

Друга світова війна – найбільша трагедія в історії людства. Не зважаючи на те, що після її закінчення минуло вже 75 років, не втрачають актуальності процеси її аналізу та осмислення, які все ще продовжуються у багатьох країнах, зокрема й в Україні. Негативний спадок запеклих бойових зіткнень, етнічних геноцидів, тоталітарних експериментів та інших видів насильства продовжує сьогодні впливати на міжнародні відносини, а саме на розвиток інтеграційних процесів на європейському континенті.

Навіть сьогодні в деяких країнах Східної Європи виникають гострі суперечки щодо визначення всіх винуватців у розпалюванні Другої світової війни, по-новому порушується питання відповідальності, визнання вини та компенсацій, але у більшості випадків таким дискусіям притаманна політична заангажованість та емоційність, що не зменшує, втім, значний інтерес до цієї теми серед політичних кіл, академічних спільнот і широкого загалу [Снайдер, 2015, с. 27–44].

Процес філософського осмислення подій 1939–1945 рр. розпочався вже у перші повоєнні роки, коли у філософській думці набули актуалізації питання на кшталт: Як взагалі у розвинутому ХХ столітті могли статися військові катастрофи з масовим знищенням цивільного населення? Які треба зробити висновки з трагедії війни 1939–1945 рр. з метою недопущення подібних катастроф у майбутньому? Як поводитися з трагічним минулим? Найгостріше ці питання лунали з боку інтелектуалів на адресу

німецького народу, що став фактично визнаним винуватцем розпалювання Другої світової війни, і який внаслідок воєнного розгрому на деякий час навіть втратив державність, але розпочав довгий шлях до усвідомлення своєї цілковитої провини за події 1939–1945 рр. і державну політику масового знищення людей. Одним з таких інтелектуалів, які ще в другій половині 1940-х рр. актуалізували проблему німецької вини та відповідальності за скоєне, був німецький філософ Карл Ясперс, який виклав свої основні ідеї у праці «Проблема вини» (1946) [Ясперс, 1999].

Метою нашого дослідження є аналіз етичних уявлень про наслідки панування гітлерівського режиму, провини німецького народу та його відповідальність за скоєні злочини у філософії К. Ясперса. *Об'єктом* дослідження є ідея про німецьку провину. *Предметом* – гуманітарна рефлексія німецької вини та відповідальності за злочини доби націонал-соціалістичної диктатури 1933–1945 рр. у філософії К. Ясперса. Для нашого дослідження важливим є проблема етичного, а саме важкість і тривалість самого процесу визнання провини, його неоднорідність. Криза етичності, у результаті якої стали можливими тоталітарні трансформації моралі, була причиною трагедії 1939–1945 рр., створивши в подальшому перешкоди в усвідомленні провини та відповідальності. Також проблема полягає у сприйнятті тогочасним німецьким суспільством денацифікації та визнання своєї провини за минуле. Чи це був цілковитий диктат країн-переможців у Другій світовій війні? Чи необхідна умова для побудови нової демократичної та успішної держави, що було передусім потрібно самим німцям? Ми наполягаємо на другій позиції.

Щодо *ступеня розробки* проблеми, то в різні часи до осмислення значення та наслідків нацистського тоталітаризму чи його окремих особливостей звертались: Т. Адорно [Адорно, 2012], Г. Арендт [Арендт, 1996], С. Жижек [Жижек, 1999], Ф. Гаєк [Хайєк, 2010], Е. Фромм [Фромм, 2009] та інші. Але варто зазначити, що К. Ясперс був першим, хто запропонував концепт подолання нацистського спадку та очищення від нього німецького суспільства. Він першим актуалізував і обґрунтував питання про провини та відповідальність німців за скоєні гітлерівським режимом злочини. Ідеї К. Ясперса були вкрай радикальними для свого часу та представляли собою осмислення найбільш значущої етичної проблеми німецької спільноти.

К. Ясперс стверджував, що «провина» є найгострішою проблемою та головним питанням, що стоїть перед німецькою нацією і унеможливає її всеосяжне вдосконалення. Вирішення цієї проблеми, подолання трагічного спадку вимагає глибокого морального та духовного осмислення, пов'язаного не тільки з необхідністю покарань за скоєні злочини, але й з внутрішнім оновленням людини [Ясперс, 1999, с. 24–26]. У післявоєнній Німеччині «Проблема провини» набула особливого значення в контексті повоєнної денацифікації. Політика перевиховання і покарання активних прихильників нацизму відразу ж зустріла не стільки протидію серед німецького суспільства, скільки нерозуміння та неусвідомлення масштабів нацистських злочинів. Одним з пояснень цьому може бути той факт, що за 12 років існування Третього Райху мільйони німців пов'язали свою долю з партією націонал-соціалістів як з ідейних, так і суто з кар'єрних міркувань, тож на шляху пошуку гідного місця в новому повоєнному суспільстві була суттєва перешкода. Проте колишнє членство в нацистській партії не завжди було нездоланною перешкодою для побудови успішної кар'єри після війни. Це не завадило багатьом її колишнім членам займати високі державні посади у ФРН, особливо у 1950-х – 1960-х рр., коли навіть існували тенденції до «замовчування» націонал-соціалістичного минулого у Федеративній республіці [Stewart, 2001, pp. 84–91].

Після завершення війни перепоною для усвідомлення провини населенням Німеччини було те, що його представники в переважній більшості запевняли, що нічого не знали про злочини гітлерівського режиму. Дійсно, більшість злочинних практик доби Третього Райху реалізовувалось таємно від цивільного населення самої Німеччини [Фрумкіна, 2007, с. 93–95]. Проте основна проблема полягала ще й у тому, що велика кількість німців вважала повосенню актуалізацію своєї національної відповідальності

помстою або ж специфічним видом знущання переможців над переможеними. Тож не дивно, що на цьому тлі сама ідея цілковитої денацифікації зустрічала пасивний спротив і нерозуміння серед німецького суспільства в ті часи. Втім, неважко було зрозуміти, що зміни потребували більш ретельної роз'яснювальної роботи, насамперед – щодо ідеї переосмислення свого трагічного минулого.

Було потрібно осмислити подію, виявити витoki й причини затвердження нацизму, розробити програму демократичного відродження країни. Одну з ключових ролей у формуванні післявоєнної самосвідомості Німеччини зіграв, на нашу думку, К. Ясперс. Саме він став на чолі суспільно-політичної дискусії, націленої на вироблення єдиного німецького підходу до тоталітарного минулого та способів його подолання. Саме написана К. Ясперсом праця «Проблема вини» [Ясперс, 1999] відкрила шлях до філософського осмислення нацистської трагедії та формування самосвідомості німецької нації, поставши відповіддю на моральну кризу, що мала місце в повоєнні роки. Слід зазначити, що К. Ясперс був одним з представників релігійного екзистенціалізму [Kirkbright, 2004, pp. 28–34].

Нагадаємо також, що прихід нацистів до влади К. Ясперс зустрів у Німеччині. Шлюб з етнічною єврейкою ставив під сумнів його кар'єрні перспективи в Третньому Райху, і ця несправедливість теж могла справити вплив на його світогляд. Незважаючи на глибоку антипатію до режиму Гітлера, філософ вирішив не емігрувати. Після поразки Німеччини в Другій світовій війні К. Ясперс був чи не єдиним помітним німецьким інтелектуалом того часу, який відкрито визнавав злочини нацистів і виступав із закликами до своїх співвітчизників покаятися та спокутувати провину за масові вбивства людей. Така позиція йшла всупереч політиці поміркованого «замовчування» доби перших повоєнних десятиліть у Західній Німеччині, що тривала, на думку багатьох дослідників, до каденції канцлера Віллі Брандта (1969–1974 рр.) [Thornhill, 2002, pp. 112–118].

Можливо, що саме людина, яка пережила в Німеччині всі 12 років нацистського панування та не співпрацювала з гітлерівським режимом, могла спромогтися на таку чітку та радикальну для тих часів позицію. У післявоєнній Західній Німеччині майже ніхто не наважувався відкрито виступати з подібними заявами. Тактика замовчування мала державну підтримку. Оразу після публікації своєї праці 1946 року Карл Ясперс зіткнувся з протестом чи навіть бойкотуванням своєї особи. Ідеї каяття, смиренності та відповідальності за скоєне зустрічали нерозуміння як серед широкого загалу тогочасного німецького суспільства, так і серед академічної спільноти. Були чутні голоси звинувачень у національній зраді. Абсолютна більшість німців сприймала поразку у війні як принизливий акт, символ придушення всіх політичних і культурних прагнень німецького народу [Thornhill, 2002, pp. 88–96].

З іншого боку, визволення Німеччини від нацистської диктатури могло б сприйматись як можливість для політичного та духовного оновлення, відродження втраченої в 1933 році демократії. За десятиліття до того К. Ясперс у своїй праці «Духовна ситуація часу» [Ясперс, 2013] намагався зрозуміти глобальні процеси у світі та передбачити їхній результат. Він вважав, що людство стане ефективнішим і раціональнішим, але не кращим і щасливішим. Основну проблему автор вбачає у відмові від Бога, що й стало причиною майбутніх катастроф. Відмова від Бога, на думку Ясперса, створює «порожнечу буття». Отже, саме цю порожнечу людство намагається замінити штучною механізацією життя та підвищенням значення свого «я», що є причиною духовної кризи, яка створила умови для зазначених катастроф [Ясперс, 2013, с. 72–78].

Вже пізніше, коли Ясперс поставив питання про провину німців, він вважатиме за необхідне зробити німецький народ об'єктом етичного самоаналізу. Цей процес повинен відбуватися в ситуації, коли вся німецька спільнота опинилась в умовах страждань: болісна поразка у війні, величезні людські втрати, економічний крах тощо. Саме завдяки цій ситуації, стверджував Ясперс, можливо чесно оцінити своє життя, зрозуміти його сенс і скінченність. Це, на його думку, сприяє переосмисленню нацистських ідеологем на кшталт

«величі нації», «расової переваги» над іншими, політично мотивованої ворожнечі тощо. Тобто війну можна розуміти як стан, коли гонор, ідеологічні ілюзії та плани на майбутнє знищує сувора правда життя. Тому в цих обставинах головним для нації стає усвідомлення та визнання своєї провини. Карл Ясперс розумів, наскільки важкими болісним це може бути. Основною перешкодою на шляху визнання провини філософ вважає бажання жити сьогоденням і керуватись виключно примітивними потребами споживання. Він наголошує, що усвідомлення та визнання провини є життєво необхідним для німецького народу і саме це відкриє шлях до духовного відродження. Важливим водночас є те, що Ясперс вважав процес визнання вини за скоєне німецьким народом особистою справою німців, до чого останнім треба прийти без зовнішнього втручання. Отже, проблематиці внутрішньої роботи над собою філософ приділяє величезну увагу [Ясперс, 1999, с. 44–49].

Водночас виникає питання про те, чи справедливо засуджувати весь народ за злочини нацизму? Теза про колективну провину німецького народу за трагедію 1939–1945 рр. стає популярною серед країн-переможців одразу по завершенню війни. Проте така теза не знаходила підтримки в більшості населення Німеччини. Натомість мала поширення теза про те, що народ Німеччини став жертвою жорстокої «спокуси» націонал-соціалізму і тепер втратив все [Арендт, 2006, с. 163–168]. Це й стало на деякий час контраргументом щодо тези про провину та цілковиту відповідальність всього німецького народу. Поширеною справою було звинувачувати дискредитовану ідеологію націонал-соціалізму, а народ, що пішов за нацистами, розуміти саме як жертву. На нашу ж думку, засудження всього народу за злочини тоталітарного режиму є розплатою за політичну легковажність і є помстою суспільству за вкрай помилкове та недоречне делегування своїх прав, свобод і впливу спокусливому політичному режиму, який потім пояснював свої злочини виконанням «волі народу».

Саме тому, на наш погляд, у Німеччині в перші повоєнні десятиліття спостерігалось прагнення списати катастрофу війни та Голокосту на дії деструктивних кіл у керівництві Третього Райху, які заволоділи почуттями широкого загалу. У такий спосіб штучно створювалося уявлення про детермінованість історичного процесу. Карл Ясперс не поділяв тезу щодо «колективної провини» німецького народу, однак для обґрунтування своєї позиції йому було потрібно проаналізувати сутність і типи провини. Розуміючи складність і значущість процесу усвідомлення співвітчизниками власної відповідальності за злочини нацизму, філософ диференційовано підійшов до цієї проблематики питання.

Карл Ясперс виділив чотири види провини. Перший вид – кримінальна вина, яка лежить на тих, хто вчинив кримінальні злочини. Цю провину має право встановлювати тільки суд. Другий вид – політична вина. З погляду Ясперса, «всі відповідальні за те, як ними правлять». Визначення цього типу провини знаходиться в юрисдикції переможця, вважає дослідник. Політична вина означає «відповідальність всіх громадян за наслідки дій, вчинених їхньою державою», але не пов'язана з кримінальним і моральним аспектом поведінки окремого громадянина. Третій вид – моральна вина. Йдеться про моральну відповідальність кожної людини за її власні вчинки. [Ясперс, 1999, с. 84–92]

Ясперс не сприймав поширене в 1960-х рр. твердження щодо «пересічних виконавців», про одного з яких писала на початку 1960-х рр. Г. Арендт [Арендт, 2006]. Він стверджував, що навіть якщо злочини були скоєні за наказом керівництва, то кожна дія залишається предметом морального висновку. У цьому питанні все вирішує совість людини, а також моральні принципи, прийняті в колі його рідних і близьких. Причому якщо політична і кримінальна вина може бути визначена судом і переможцем, то моральну провину слід обговорювати в колі односторонців за наявності довіри й солідарності. Останній, четвертий тип провини – вина метафізична. Вона пов'язана з почуттям відповідальності за кожну неправильну й несправедливу дію у світі. Сутність метафізичної провини ми можемо сформулювати так: якщо мені не вдасться зробити все, що я можу, щоб перешкодити злочину, я так само злочинець. Винуватість з метафізичного погляду, як вважає К. Ясперс, визначає один тільки Бог. [див: Ясперс, 1999, с. 117–121]

Проте, на нашу думку, не варто переоцінювати можливості окремого індивіду в умовах тоталітарної держави, де закон і мораль підкорені чи трансформовані тотальною державою. Тому (не)можливість спротиву особистості злочинному режиму – питання доволі давнє та дискусійне.

Для Ясперса найбільше значення мають два останні типи провини. З одного боку, на морально-етичному й метафізичному рівні відбулося зародження духовної кризи німецького народу. З іншого боку, саме морально-етична й метафізична сфери відкривають можливість для справжнього відродження країни. Водночас провідну роль серед цих двох типів провини німецький філософ відводить саме метафізичному типу. Він, зокрема, запевняє, що саме духовні проблеми породили незворотні процеси в розвитку цілої нації. [Ясперс, 2013, с. 49–55]

Важливо пам'ятати, що морально-етичний аспект провини пов'язаний з внутрішнім розвитком людини і містить у собі такі поняття, як каяття та оновлення. Зі свого боку метафізичний вимір, на думку Ясперса, призводить до трансформації людської самосвідомості перед Богом. Морально-етичний і метафізичний аспекти провини передбачають внутрішнє перетворення особистості, яке є неможливим на колективному рівні. Що ж до кримінальної провини, то й в цьому разі покарання є можливим лише для тих людей, які безпосередньо брали участь у скоєнні злочину. [див.: Ясперс, 2013]

Група людей може нести тільки політичну відповідальність – у цьому був переконаний Карл Ясперс. Вирішення проблеми «колективної провини» німецького народу було необхідним для того, щоб з'явилася можливість позбутися спадщини «колективного мислення», яке перебуває у фокусі критики німецького філософа. Він підкреслює, що німці, здійснивши це «очищення», знову повинні відкинути колективне мислення, адже будь-яка реальна зміна відбувається тільки через окрему особу [Фрумкіна, 2007, с. 96–97].

Тобто завдання кожного жителя Німеччини полягало в тому, щоб, відмовившись від ілюзій власної благопристойності та національного гонору, поглянути на себе й своє минуле якомога більш неупереджено. Без розпізнання власного гріха неможливим є й покаяння, яке є головною умовою духовного очищення. Складність цього процесу пояснюється тим, що визнання та виправлення власних недоліків завжди є болісним для людини, тому не дивно, що багатьом у німецькому суспільстві хотілося б цього уникнути. Тож Карл Ясперс розумів, що на шляху визнання та спокутування національної провини існує безліч перешкод, властивих самій людській природі. Втім, які фактичні кроки передбачає цей процес? Насамперед це відшкодування збитків, виплата законних і справедливих репарацій, що природно стане причиною фінансової скрути в державі. Що ж до змін у свідомості народу, то Ясперс закликає змиритися з усіма труднощами, які випадають на долю нації, та попри всі негаради втілити в життя настанову «смиренність має стати нашою сутністю». Це є необхідною умовою для духовного звільнення, переконаний філософ. Він нагадує, що очищення досягається не завдяки зовнішньому впливу, це – нескінченний процес особистісної трансформації, коли людина стає на шлях прагнення до досконалості та наближення до Бога [Kirkbright, 2004, pp. 45–48].

Саме тоді проявляється унікальна, богоподібна особистість, одна з провідних властивостей якої – свобода. Кожна людина робить вибір між світлом і темрявою, підкреслював філософ. І від цього вибору залежить не тільки внутрішнє оновлення людей, але й майбутнє всієї держави: «Очищення – це передумова також і нашої політичної свободи. Адже тільки з усвідомлення провини виникає усвідомлення солідарності та власної відповідальності, без якої є неможливою свобода» [Ясперс, 1999, с. 103].

Як і в «Духовній ситуації часу», так і в «Питанні про провину» К. Ясперс закликає позбутися гордості, адже, на його думку, це є головним джерелом морального розщеплення людини. На цьому шляху, як ми вже зазначали вище, необхідною є смиренність – ключовий елемент самосвідомості майбутньої німецької нації. Ясперс закликає до цього, на його думку, істинно християнського вчинку. Але водночас саме такі

заклики й були, повторимось, одним з приводів до жорсткої критики самого Ясперса. Його погляди здавалися більшої частини німецького суспільства в 1950-х – 1970-х рр. такими, що занадто принижують національну гідність німців. [Kirkbright, 2004, pp. 70–74].

Отже, німецький народ ніс і несе відповідальність за трагедію Другої світової війни, за розв'язання безпрецедентного насилля на європейському континенті, але, на наш погляд, визнавши свою провину перед людством і переосмисливши своє минуле, сучасна Німеччина сформувала новий образ себе в очах всього світу: як держави, що пройшла тяжкий шлях до політичного, економічного, репутаційного та морального вдосконалення. Тож Німеччина наразі не тільки знову посіла вагоме місце серед провідних країн світу, але й з країни-винуватця трагедій двох світових воєн поступово перетворюється на країну, що володіє беззаперечним моральним авторитетом, адже вона повністю, на офіційному рівні визнала свою провину перед людством, не відмовилась від відповідальності, а отже впевнено дивиться в майбутнє.

І не останню роль у цьому довгому та кропіткому процесі зіграли розглянуті нами ідеї Карла Ясперса, внесок якого у формування післявоєнного мислення Німеччини дійсно важко переоцінити. Закликаючи своїх співвітчизників замислитися над власним минулим, цей мислитель підкреслював необхідність щирого покаяння, яке є обов'язковою умовою для духовного очищення та оздоровлення як окремої людини, так і всього народу. Втім, заслугою Ясперса є не тільки те, що він актуалізував проблематику людяності та значення християнської моралі загалом, але й у тому, що великою мірою саме завдяки його ідеям в основу самосвідомості німецького народу було покладено почуття відповідальності. Відповідальності не тільки в контексті провини, але й відповідальності за майбутнє всієї європейської спільноти, завдяки чому на сучасному етапі розвитку Європи Німеччина відіграє вкрай важливу консолідуючу роль. Тож можна стверджувати, що й сьогодні Федеративна Республіка Німеччина існує в контексті саме такої парадигми мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Адорно Т. Исследование авторитарной личности / пер. с нем. М. Попов, М. Кондратенко. М.: АСТ, 2012. 480 с.
- Арендт Х. Банальность зла. Эйхман в Иерусалиме / пер. с англ. С. Кастальский, Н. Рудницкая. М.: Европа, 2008. 424 с.
- Арендт Х. Истоки тоталитаризма / пер. с англ. Л. Седов. М.: ЦентрКом, 1996. 704 с.
- Жижек С. Возвышенный объект идеологии / пер. с англ. В. Софронов. М.: Художественный журнал, 1999. 234 с.
- Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером та Сталиным / пер. с англ. Л. Зурнаджи. К.: Дуліби, 2015. 448 с.
- Фромм Э. Бегство от свободы / пер. с нем. А. Лактионова. М.: АСТ, 2009. 220 с.
- Фрумкина Р. Без вины виноватые: Карл Ясперс об исторической вине немецкого народа. *Научный журнал гуманитарных студий*. 2007. № 1. С. 93–97.
- Хайек Ф. Дорога к рабству / пер. с англ. М. Гнедовского. М.: АСТ, 2010. 320 с.
- Ясперс К. Вопрос о виновности. О политической ответственности Германии / пер. с нем. С. Апта. М.: Прогресс, 1999. 148 с.
- Ясперс К. Духовная ситуация времени / пер. с нем. М. Левиной. М.: АСТ, 2013. 288 с.
- Kirkbright S. Karl Jaspers: A Biography: Navigations in Truth. New Haven: Yale University Press, 2004. 244 p.
- Stewart A. Theories of Power and Domination: The Politics of Empowerment in Late Modernity. California: SAGA, 2001. 270 p.
- Thornhill C. Karl Jaspers: Politics and Metaphysics. London: Routledge, 2002. 288 p.

Пикало Андрій Олегович

аспірант, філософський факультет

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, Харків, 61022

E-mail: andreypikalo@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6515-1964>

Стаття надійшла до редакції: 18.11.2020

Схвалено до друку: 27.11.2020

ISSUE OF GERMAN GUILT IN THE PHILOSOPHY OF KARL JASPERS

Rykalo Andrii O.

PhD Student, Faculty of Philosophy

V. N. Karazin Kharkiv National University

6, Svobody sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

E-mail: andreypikalo@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6515-1964>

ABSTRACT

The main research aspect of the article is the “issue of guilt”, i. e. Germany’s responsibility for the establishment of Nazism and the outbreak of World War II in the philosophical legacy of the German existentialist philosopher Karl Jaspers. The article analyzes the ideas of K. Jaspers on the need to realize and admit guilt for their crimes by the German people and to overcome the totalitarian legacy. K. Jaspers emphasizes that the German people must be held accountable for the crimes of the Nazi regime in the 1930s and 1940s. Jaspers addresses the issue of morality and identifies four types of guilt. The first type is criminal guilt, which lies on those who have committed criminal offenses. The second type is political guilt. The third type is moral guilt. The last, fourth type is metaphysical guilt which is associated with a sense of responsibility for every wrong and unjust act in the world. For the author, the last two types of guilt are of the greatest importance. Thus, the tragedy of World War II and the ethnic genocides committed by the Nazis were the result of moral and ethical problems and the general spiritual crisis of the German people. The key role is given to the metaphysical aspect of this crisis. It is claimed that it was the spiritual problems that gave rise to the irreversible processes in the development of the entire nation. The paramount importance of the phenomenon of collective thinking is denied, giving preference to the personal level. It is noted that the main condition for spiritual revival is the rejection of national illusions, an unbiased view of one’s own past and present life, the recognition of one’s own sin, without which repentance of both the nation and the individual is impossible. Of great importance is the aspect of humility, which functions as “our spiritual essence”, which leads to the fact that man is on the path of perfection, which ultimately leads him to God. It is emphasized that the admission of guilt and remorse is a vital necessity for the German people. The article also highlights the impact of Jaspers’ ideas on the formation of modern humanitarian policy in the Federal Republic of Germany.

Keywords: guilt, crime, responsibility, totalitarianism, Germany, Karl Jaspers.

REFERENCES

- Adorno, T. (2012). *The Authoritarian Personality*. (M. Popov, Trans.). Moscow: AST. (Original work published 1950). (In Russian).
- Arendt, H. (1996). *The Origins of Totalitarianism*. (L. Sedova, Trans.). Moscow: CentrCom. (Original work published 1951). (In Russian).
- Arendt, H. (2008). *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. (S. Kastalskii & N. Rudnytskaia, Trans.). Moscow: Europe. (Original work published 1963). (In Russian).
- Fromm, E. (2009). *Escape from Freedom*. (A. Laktionov, Trans.). Moscow: AST. (Original work published 1941). (In Russian).
- Frumkina, R. (2007). Guilty Without Guilt: Karl Jaspers on the Historical Guilt of the German People. *Scientific Journal of Humanitarian Studies*, 1, 93–97. (In Russian).

- Hayek, F. A. (2010). *The Road to Serfdom*. (M. Gnesdovskiy, Trans.). Moscow: AST. (Original work published 1944). (In Russian).
- Jaspers, K. (1999). *The Issue of Guilt. Germany's Political Responsibility*. (S. Apt, Trans.) Moscow: Progress. (Original work published 1946). (In Russian).
- Jaspers, K. (2013). *The Spiritual Situation of the Age*. (M. Levina, Trans.) Moscow: AST. (Original work published 1932). (In Russian).
- Snyder, T. (2015). *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. (L. Zurnadjy, Trans.). Kyiv: Duliby. (Original work published 2010). (In Russian).
- Žižek, S. (1999). *The Sublime Object of Ideology*. (V. Sofronov, Trans.). Moscow: Khudozhestvennyi Zhurnal. (Original work published 1989). (In Russian).

Article arrived: 18.11.2020

Accepted: 27.11.2020